

PROF: JESÚS M. RODÉS
Llic. en CC. Polítiques,
Univ. Complutense, 1970.

DEPARTAMENT DE CIÈNCIA
POLÍTICA

TREBALLS DE RECERCA O DE SÍNTESE SIGNIFICATIUS:

1. "Una nota sobre veïnatge i constrenyiment estratègic. Els problemes del 'flanc sud'." en *Afers internacionals*, núm.7, tardor/hivern 1985 pàg. 67-81 (ed. cast. en Asociación Española de Profesores de Derecho Internacional y Relaciones Internacionales: *Las relaciones de Vecindad* [IX Jornadas, San Sebastián, 3 a 5 Junio de 1985], Bilbao, Universidad del País Vasco, 1987, pàg. 61-72).
2. "Centroamérica y el Caribe en la perspectiva estratégica soviética", en AA.DD.: *Centroamérica en la encrucijada internacional de nuestro tiempo*. Córdoba, Diputación Provincial, 1985.
3. "Los escollos en la integración europea y el proceso de reforma institucional de las Comunidades" en AA.DD.: *Implicaciones constitucionales y políticas del ingreso de España en la C.E.E. y su incidencia en las Comunidades Autónomas* (Actas del V Congreso de la Asociación Española de Ciencia Política y Derecho Constitucional celebrado en Bilbao y San Sebastián los días 9, 10 y 11 de Octubre de 1985), Oñati, Instituto Vasco de Administración Pública, 1986, pàg. 463-471.
4. *Continuity and Change in Spanish Foreign Policy*. Washington, Georgetown University, en premsa.

ACTIVITATS PROFESSIONALS SIGNIFICATIVES:

1. Professor de la Universitat de Barcelona (1970-1972) i de la Universitat de Toulouse Le-Mirail (1975-1976).
2. Membre de la "Asociación Española de Ciencia Política", des del 1970, i vocal de Relacions Internacionals de la seva Junta Directiva des del 1984. Conseller Acadèmic de l'International Institute for Peace de Viena, des del 1982. Membre de l'European Consortium for Political Research, des del 1984.
3. Degà/Delegat territorial del Col·legi Nacional de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia, des del 1988.

OBJECTIU DE L'ASSIGNATURA:

L'objectiu de l'assignatura consisteix en oferir als estudiants els elements teòrics indispensables per a comprendre els elements estàtics i dinàmics del sistema internacional actual i de la seva gènesi, mitjançant l'estudi de les tendències i paradigmes fonamentals que s'han produït, en l'àmbit de la Ciència Política, per tal d'analitzar la realitat internacional. En una perspectiva sincrònic-diacrònica s'aborden també els principals esdeveniments de la política internacional durant el segle XX, amb particular atenció als actuals, dels quals s'intenta esbrinar orígens i causes.

TEMARI:

PART I:

1. *Introducció a la teoria de la política internacional:*
  - 1 L'estudi de la política internacional. Conceptes bàsics.
  - 2 Una disciplina nova a la recerca del seu propi espai. Els límits de les aproximacions tradicionals a la realitat internacional: Diplomàcia, Dret internacional. Una Sociologia de les Relacions Internacionals?
  - 3 Gènesi i etapes fonamentals de l'intent de construir una Teoria de la Política Internacional. El debat entre "idealisme" i "cientifisme". El realisme polític. "Behaviourisme" i funcionalisme. L'anàlisi sistèmica.
  - 4 Les dificultats de construir una Teoria de la Política Internacional. El retorn de la Història. L'aportació del marxisme. Ciències socials i Història. La Història "raonada".
  - 5 Ciència Política i Història. L'estudi de la Política Internacional com a objecte específic de la Ciència Política.
  - 6 El marc de referència interdisciplinari. Els factors condicionants de la Política Internacional: el factor geogràfic, el factor demogràfic, el factor econòmic, el factor tecnològic, el factor ideològic.
  - 7 Els actors de la política internacional. Una taxonomia temptativa. L'Estat, actor fonamental de la política internacional. Els organismes interstats. Les forces transnacionals: els organismes no governamentals, les empreses transnacionals, l'opinió pública internacional. El paper de l'individu en la política internacional.
  - 8 "Societat" i "comunitat" internacionals. Una conceptualització superadora: la noció de sistema internacional.
  - 9 La política internacional contemporània: del sistema d'equilibri de poders al sistema bipolar feble.

PART II:

2. *La dislocació del sistema d'equilibri de poders:*
  - 1 El concepte d'imperialisme. Causes i característiques de la Primera Guerra Mundial. Guerra i Revolució. La política exterior a les potències durant la guerra. L'impacte de la Revolució Soviètica en la política internacional. La doctrina leniniana sobre la pau. El tractat de Brest-Litovsk (1918). La qüestió de les fronteres de la Rússia Soviètica. La revolució a l'Europa Central: Alemanya, Hongria. La reacció dels governs occidentals. Aïllament i intervenció: la política del "cordó sanitari" i el seu fracàs.
  - 2 Les conseqüències de la guerra. Els Tractats de Pau i els reajustaments territorials. El nou mapa polític europeu: el principi de les nacionalitats i els nous estats. Les conseqüències econòmiques: Alemanya, la qüestió de les reparacions.

3. *Versalles, intent de construcció d'un sistema internacional:*
  - 1 La Societat de Nacions. Antecedents: les Conferències de La Haia (1899, 1907). El "wilsonisme".
  - 2 El Pacte de la Societat de Nacions. Organització i funcionament. Colonialisme i societat internacional: el règim de mandats.
  - 3 La recerca d'una estratègia global: La seguretat col·lectiva i el desarmament. La seguretat col·lectiva en el marc de la Societat de Nacions: El Protocol de Ginebra (1924). Els acords intergovernamentals: El pacte Briand-Kellog (1928). Limitació d'armaments i desarmament. Les propostes de la Societat de Nacions. La Conferència de Desarmament i el seu fracàs.
4. *El període d'entreguerres:*
  - 1 La qüestió de les reparacions i els projectes de reconstrucció econòmica d'Europa. El problema del Ruhr. Els plans Dawes (1924) i Young (1929). Els acords de Locarno (1925). El reconeixement internacional de la Unió Soviètica. Del Tractat de Rapallo a l'ingrés en la Societat de Nacions.
  - 2 Les internacionals obreres i la política internacional. La qüestió colonial. L'enfrontament ideològic: del "socialfeixisme" a la formació dels Fronts Populars.
  - 3 Els Estats Units entre aïllacionisme i intervenció. Crisi econòmica i crisi política (1929). La debilitat de les democràcies liberals. El "new deal".
  - 4 Reivindicació teòrica de la violència com a estri fonamental de la política exterior. El model italià. La recerca de l'espai colonial. El nazisme. Nacionalisme i "lebensraum". La construcció del III Reich. La política d'"anschluss" i la reacció de les potències. El rearmament alemany.
  - 5 Els feixismes a l'Europa Central i Oriental. La guerra civil espanyola i les seves repercussions internacionals. La No-intervenció i les seves violacions. Incapacitat diplomàtica de la Societat de Nacions.
  - 6 Democràcies occidentals i nazi-feixisme: l'estratègia de l'"apaivagament". L'eix Roma-Berlín. La "Gran Alemanya" i la política austriaca: l'ocupació. La qüestió dels Sudetes. La lectura nazi del principi d'autodeterminació dels pobles. Els pactes internacionals entorn a la seguretat txecoslovaca. Les garanties internacionals. La conferència de Múnic i l'ocupació i el desmembrament de Txecoslovàquia. Dantzig i l'ocupació de Polònia.
5. *La Segona Guerra Mundial i les seves conseqüències:*
  - 1 El "nou ordre europeu". Ocupació i Resistència. La Unió Soviètica i les democràcies occidentals davant la guerra. El pacte germano-soviètic i les seves conseqüències. La generalització del conflicte: l'atac nipó a Pearl Harbour i l'entrada en guerra dels Estats Units. L'economia de guerra nord-americana. L'agressió nazi a la Unió Soviètica. La consolidació de les aliances. Els principis ideològics: La "Carta de l'Atlàntic". El "segon front".

- 2 Les previsions sobre la reestructuració del món en acabar la guerra. Les Conferències Interaliades: Teheran, El Caire, Ialta. La qüestió italiana a la caiguda del feixisme. Arees d'influència dels aliats i projectes de divisió d'Alemanya. L'impacte de l'arma atòmica i l'acabament del conflicte. La rendició del Japó.
- 3 Ocupació quadripartida d'Alemanya. El cas de Berlín. La modificació de les fronteres europees i el problema dels desplaçats. La "debacle" econòmica a Centreuropa. Els desacords polítics entre els ocupants. Nuremberg.
- 4 Els nous règims de l'Europa oriental. El model de les "democràcies populars". El cas iugoslau. La reconstrucció de l'Europa occidental. Els governs de concentració: Itàlia, França, Bèlgica. La victòria electoral del laborisme britànic.

PART III:

6. *La construcció del sistema bipolar. Nacions Unides, un nou ordre internacional?*
  - 1 La guerra contra el feixisme i les bases teòriques del sistema: de la Declaració Interaliada del 1941 als acords de Dumbarton Oaks (1944). La Conferència de San Francisco. La Carta de les Nacions Unides. L'esperit de la Carta. Nacions Unides i oligopoli decisor: el Consell de Seguretat i el dret de veto. Els organismes de Nacions Unides i llur funcionament. Els organismes especialitzats.
7. *Descolonització, independència, no-alineament:*
  - 1 Amèrica Llatina, un continent sota control. Del colonialisme europeu a la dominació USA. Els antecedents: la "doctrina Monroe" i el "destí manifest" dels Estats Units. Panamericanisme i sistema interamericà. Populisme i revolucions nacionals. La revolució mexicana. La revolució cubana i el seu impacte. L'experiència xilena. La crisi centramericana.
  - 2 Els moviments d'alliberament nacional a Asia. La decadència de l'Imperi Britànic: Índia, Pakistà, Birmània. La fi del colonialisme neerlandès: Indonèsia. La revolució xinesa i el naixement de la República Popular. El conflicte del Tibet. La guerra d'Indoxina: Vietnam, Laos, Camputxea. L'enfonsament del colonialisme francès. Dien Bien Phu i els Acords de Ginebra del 1954. La creació de la OTASE i la progressiva intervenció dels Estats Units. La guerra del Vietnam. La situació actual al Sudest Asiàtic.
  - 3 El continent africà. Les colònies britàniques (Ghana, Tanzània, Rhodèsia). Les colònies franceses (Guinea, Senegal, Algèria). El conflicte del Congo. Les colònies portugueses i la lluita armada. Els nous Estats independents, la dependència econòmica i la dependència política. La creació de l'OUA. Les darreres formes de colonialisme: Sud-àfrica i l'"apartheid". El cas de Namíbia.
  - 4 Neutralisme i no-alineament. La neutralitat activa. La conferència Afro-asiàtica de Bandung. Les polítiques tercermundistes: Egipte, Índia, Indonèsia i Xina. La conferència de Belgrad (1961) i el naixement dels moviments de

països no-alineats. La influència iugoslava. La Conferència d'Alger (1973) i l'exigència d'un Nou Ordre Econòmic Internacional. Evolució i perspectives del moviment de països no-alineats.

8. *Guerra freda i coexistència pacífica:*

- 1 Algunes aproximacions conceptuals.
- 2 Els orígens de la guerra freda. La "doctrina Truman" i l'establiment de l'àrea d'hegemonia nord-americana. El "pla Marshall" i la remodelació política i econòmica de l'Europa occidental. Establiment i consolidació dels blocs. La construcció del sistema d'interdependència a l'Europa de l'Est. El Kominform.
- 3 Els blocs militars. El pacte de Brussel·les (1948) i el debat sobre la defensa europeu-occidental. El Tractat de l'Atlàntic Nord (1949). La resposta soviètica: de les protestes diplomàtiques fins a la signatura del Tractat de Varsòvia (1955). Les institucions polítiques i militars del Tractat de l'Atlàntic Nord.

Les institucions polítiques i militars del Tractat de Varsòvia.

- 4 Conflictes i resolució de conflictes durant la guerra freda. El cas coreà i la seva internacionalització. El paper de les Nacions Unides. Les intervencions xinesa i nord-americana. Armistici i divisió del país.
- 5 El Tractat xinès-hindú de 1954 i els cinc principis de la coexistència pacífica. L'herència leniniana en la formulació soviètica del concepte. Coexistència o compromís entre les grans potències? La "démarche" xinesa i les crítiques tercermundistes. La coexistència pacífica en la pràctica de les Nacions Unides. La distensió, especificitat de la política nord-americana.
- 6 La solució dels problemes derivats de la Segona Guerra Mundial. El Tractat d'Estat d'Austria (1955) i les peculiaritats de la neutralitat austriaca. La normalització internacional del Japó (1956),
- 7 L'"Ostpolitik" i la normalització de les relacions amb l'Est. El Tractat germano-soviètic (1970). La qüestió de les fronteres de Polònia: El Tractat germano-polonès (1970). L'acord quadripartit sobre Berlín-Oest (1971). El Tractat germano-txecoslovac (1973).
- 8 Els conflictes del Proper Orient. La creació de l'Estat d'Israel i les guerres arabo-israelianes. Fases principals i situació actual. El moviment nacional palestinià i les seves perspectives. Els interessos de les grans potències en la regió. Els casos de Suez i el Líban.
- 9 Desestabilització i conflicte a l'Europa de l'Est: Berlín, Polònia, Hongria. Funcions i disfuncions del Tractat de Varsòvia: la intervenció a Txecoslovàquia. La "comunitat socialista d'estats" i el problema de la "sobirania limitada".
- 10 La política exterior de les grans potències. Els Estats Units de la "nova frontera" de Kennedy al retorn a la "guerra freda" de l'administració Reagan. La Unió Soviètica després de Krusxov. La intervenció a l'Afganistán. Les incertituds del post-breznevisme. "Perestroika", política interior i política exterior.

- 11 Bipolarisme militar vs. Multipolarisme polític? Els conflictes intra-blocs. La confrontació Nord/Sud i les relacions Sud/Sud. La "revolució islàmica" i les seves conseqüències. L'impacte de la crisi econòmica (1973-1984) en la política internacional. La guerra Irán/Irak.
9. *La política internacional sota el signe de l'arma nuclear.*
  - 1 "Club atòmic" i bipolarisme. Del monopoli a la superioritat nuclear. La "paritat teòrica" i els seus problemes.
  - 2 Prohibició parcial d'experiències nuclears i no proliferació d'armes nuclears. El Tractat de Moscou (1963). Els acords de 1968. No nuclearització i desnuclearització zonal: El Tractat de Washington sobre l'Antàrtida. Els projectes de zones desnuclearitzades (NZF).
  - 3 La limitació d'armaments. El control de l'armament estratègic: SALT I, II, START. El control de l'armament convencional: MBFR. Les negociacions de Ginebra. "Euromíssils" i equilibri estratègic Est/Oest. Els nous acords soviètico-americans i les perspectives del bipolarisme.
10. *La construcció d'Europa. Seguretat i cooperació a Europa:*
  - 1 L'espai polític europeu. L'europèisme. Institucions europees i política continental. Els processos d'integració econòmica: Les Comunitats Europees i el Consell d'Ajuda Mútua Econòmica. Altres organismes regionals.
  - 2 La Conferència sobre la Seguretat i la Cooperació a Europa. Les propostes i negociacions preliminars. La Conferència de Helsinki. L'Acta Final d'Helsinki (1975) i les relacions internacionals. La Conferència de Belgrad. La Conferència de Madrid. Els problemes específics de la regió mediterrània. La Conferència sobre Mesures de Confiança i Desarmament (Estocolm, 1984) i la continuació del procés CSCE.
11. *L'Estat espanyol i la política internacional:*
  - 1 La reflexió teòrica sobre la política internacional: història, principals tendències i estat actual de la qüestió.
  - 2 La política internacional de l'Estat espanyol, de la crisi del 98 fins al 1914. Característiques de la neutralitat espanyola durant la Primera Guerra Mundial. Espanya davant la Societat de Nacions. La Segona República: Teoria i pràctica d'una política exterior democràtica en un marc internacional en crisi. Aspectes internacionals de la guerra civil espanyola.
  - 3 Franquisme i política internacional. Espanya i el nazi-feixisme: neutralitat benèvola i no beligerància durant la II Guerra Mundial. Espanya i les Nacions Unides. L'aïllament internacional del règim. L'impacte de la "guerra freda": el paper d'Espanya en l'estratègia político-militar nord-americana. Els Acords amb els Estats Units. El Concordat amb la Santa Seu. L'ingrés a les Nacions Unides i la progressiva incorporació a la vida internacional. La descolonització de les possessions espanyoles d'Àfrica.
  - 4 L'Espanya post-franquista. Constitució i política internacional. Els grans debats de la política exterior espanyola: la integració europea i les opcions de defensa. Política de defensa i "escenaris" de conflicte. L'eix Balears/Gibraltar/Canàries. El nord d'Àfrica i el "flanc sud" de l'OTAN.

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA:

0. Bibliografia General:

- Atlaseco. París, Le Nouvel Observateur, anual.
L'Etat du Monde. Annuaire économique et géopolitique mondial. París, La Découverte, anual.
Ramses (Rapport annuel mondial sur le système économique et les stratégies). París, IFRI, anual.
World Armaments and Disarmament. SIPRI Yearbook. Londres, Taylor & Francis, anual.
Calendario Atlante de Agostini. Novara, Istituto Geografico De Agostini, anual.
AGUIRRE, Mariano i TALBO, Carlos (eds.): *Anuario sobre Armamentismo 1987/88.* Madrid, Debate, 1988.
ARKIN, William M.: *Research Guide to Current and Strategic Affairs.* Washington, Institute for Policy Studies, 1981.
ATTIENA, Fulvio: *La politica internazionale contemporanea (1945-1980).* Milano, Franco Angelli, 1983.
BARRACLOUGH, Geoffrey: *Introducció a la Història Contemporània.* Barcelona, Edicions 62, 1966.
BASSO, Lelio: *Scienze Politiche 2. Relazione Internazionali.* Milano, Feltrinelli, 1973.
BEAUD, Michel: *Le système national/mondial hiérarchisé. Une nouvelle lecture du capitalisme mondial.* París, La Découverte, 1987.
BENZ, Wolfgang i GRAML, Hermann: *El siglo XX. III, Problemas mundiales entre los dos bloques de poder.* Madrid, Siglo XXI, 1982. (Historia Universal Siglo XXI. 36).
BENZ, Wolfgang i GRAML, Hermann: *El siglo XX. II, Europa después de la segunda guerra mundial (1945-1982).* Madrid, Siglo XXI, 1986. (Historia Universal Siglo XXI. 35).
BONANATE, Luigi: *Politica Internazionale.* Florència, La Nuova Italia, 1979.
BYE, Maurice i DESTANNE DE BERNIS, Gérard: *Relations économiques internationales.* París, Dalloz, 5a ed., 1987.
CALVOCORESSI, Peter: *Historia política del Mundo Contemporáneo. De 1945 a nuestros días.* Madrid, Akal, 1987.
CARRILLO SALCEDO, Juan Antonio: *Textos básicos de Naciones Unidas.* Madrid, Técnos, 2a ed., 1982.
CELKRIER, Pierre: *Géopolitique et Géostratégie.* París, PUF, 1969.
CHALIAND, Gérard i RAGEAU, Jean-Pierre: *Atlas Stratégique. Géopolitique des rapports de forces dans le monde.* París, Fayard, 1983.
CIPOLLA, Carlo M.: *Historia Económica de Europa (6). Economías contemporáneas.* Barcelona, Ariel, 1980.
CIAVAL, Paul: *Geografía Humana y Económica Contemporánea.* Madrid, Akal, 1987.
COHEN, Saul Bernard: *Geografía y Política en un mundo dividido.* Madrid, Ediciones Ejército, 1980.
DEBRAY, Régis: *La puissance et les rêves.* París, Gallimard, 1984.
DROZ, Bernard i ROWLEY, Anthony: *Histoire générale du XXe siècle.* París, Seuil, 1986.

- DUBY, Georges: *Atlas Historique*. Paris, Larousse, 1987.
- DUROSELLE, Jean-Baptiste: *Europa de 1815 a nuestros días. Vida política y relaciones internacionales*. Barcelona, Labor, 1978.
- DUROSELLE, Jean-Baptiste: *Historie diplomatique de 1919 à nous jours*. Paris, Dalloz, 9ena ed.1985.
- FOUCHER, Michel: *Fróns et frontières. Un tour du monde géopolitique*. Paris, Fayard, 1988.
- FOUCHER, Michel: *L'invention des frontières*. Paris, FEDN, 1986.
- GASTRIGER, C.: *Les défis de la paix. Un monde à la recherche de sa sécurité*. Paris, PUF, 1986.
- GEORGE, Pierre: *Panorama del mundo actual*. Barcelona, Ariel, 2a ed., 1976.
- GILBERT, Martin: *Recent History Atlas 1860 to 1960*. Londres, Weidenfeld & Nicholson, 1978.
- GIRAUD, Pierre-Nöel: *Géopolitique des ressources minières*. Paris, Economica, 1983.
- GRAWITZ, Madeleine: *Méthodes des sciences sociales*. Paris, Dalloz, 7a ed., 1986.
- HARTMANN, Frederick: *The Relations of Nations*. Nova York, MacMillan, 6a ed., 1983.
- HOLSTI, K.J.: *International Politics. A Framework for Analysis*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 6a ed., 1983.
- HOWARTH, Tony: *Twenty Century History. The World since 1900*. Harlow (Essex), Longman, 6a impr. 1983.
- KEEGAN, John i WHEATCROFT, Andrew: *Zones of Conflict: An Atlas of Future Wars*. Nova York, Simon & Schuster, 1986.
- KIDRON, Michael i SEGAL, Ronald: *The State of the World Atlas*. Londres, Pan Books, 1981.
- KIDRON, Michael i SMITH, Dan: *Atlas du monde armé*. Paris, Calmann-Lévy, 1983.
- LACOSTE, Yves: *La géographie, ça sert d'abord, à faire la guerre*. Paris, Maspero, 2a ed., 1982.
- LAROUÏ, Abdallah: *Islam et Modernité*. Paris, La Découverte, 1987.
- MAMMARELLA, Giuseppe: *Storia d'Europa dal 1945 a oggi*. Bari, Laterza, 1980.
- MARTÍNEZ LAGE, Santiago i MARTÍNEZ MORCILLO, Amador: *Diccionario Diplomático Iberoamericano*. Madrid, Cultura Hispánica/ICI, 1987.
- MEAD EARLE, Edward: *Les Maîtres de la Stratégie*. Paris, Flammarion, 1987. 2 vol. (Ed. original: Princeton, 1943).
- MEDINA, Manuel: *Las organizaciones internacionales*. Madrid, Alianza, 1976.
- MESTRE VIVES, Tomás: *La política internacional como política de poder*. Barcelona, Labor, 1979.
- MILZA, Pierre: *Les relations internationales de 1871 à 1914*. Paris, Armand Colin, 2a ed., 1983.
- MOREAU DEFARGES, Philippe: *Les relations internationales dans le monde d'aujourd'hui. Conflits et interdépendances*. Paris, STH, 3a ed., 1987.
- ORY, Pascal (dir.): *Nouvelle Histoire des Idées Politiques*. Paris, Hachette, 1987.
- OSMAÑCZYC, Edmund Jan: *Enciclopedia mundial de relaciones internacionales y Naciones Unidas*. México, F.C.E., 1976.
- OSMAÑCZYC, Edmund Jan: *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*. Basingstoke (UK), Taylor & Francis, 1985.

- PARKER, R.A.C.: *El siglo XX. I. Europa 1918-1945*. Madrid, Siglo XXI, 1984. (Historia Universal Siglo XXI, 34)
- PEPPER, David i JENKINS Alan: *The Geography of Peace and War*. Oxford, Basil Blackwell, 1985.
- PRÉVOT, Victor i BOLCHARD, Jean: *Géopolitique transparente*. Paris, Magnard, 1988.
- QUAINI, Massimo: *Marxismo y Geografía*. Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1985.
- RÉMOND, René: *Introduction a l'histoire de notre temps. 3. Le XXè siècle de 1914 a jours*. Paris, Seuil, 1974.
- RENOUVIN, Pierre: *Historia de las Relaciones Internacionales (siglos XIX y XX)*. Madrid, Akal, 1983.
- RONCAYOLO, Marcel: *Histoire du monde contemporain*. Paris, Bordas, 1973.
- SALVADORI, Massimo L.: *Storia dell'età contemporanea dalla restaurazione all'eurocomunismo*. Torí, Loescher, 1976.
- SALVATORELLI, Luigi: *Un Cinquantennio di rivolgimenti mondiali*. Florència, Le Monnier, 1976.
- SANGUIN, André Louis: *Geografía Política*. Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1981.
- SRARA VÁZQUEZ, Modesto: *Tratado General de la Organización Internacional*. Mèxic, F.C.E., 2a ed., 1982.
- SHEKHAN, Michael i WYLLIE, James: *"The Economist" Pocket guide to Defence*. Londres, Basil Blackwell / "The Economist", 1986.
- TAMAMES, Ramón: *Estructura Económica Internacional*. Madrid, Alianza, 1970.
- VÄYRJINEN, Raimo: *The Quest for Peace*. London, Sage, 1987.
- VOGELS, Jean-Paul: *Le monde depuis 1940. Un demi-siècle de relations internationales*. Brusselles, De Boeck-Wesmael, 1987.
- ZORGBIBE, Charles: *Géopolitique contemporaine*. Paris, PUF, 1986.

1. Introducció a la teoria de la política internacional:

- ARKNAL, Celestino del: *Introducción a las Relaciones Internacionales*. Madrid, Técnos, 1984.
- ARON, Raymond: *Paix et Guerre entre les Nations*. Paris, Calmann-Lévy, 8a ed., 1984.
- RANKS, Michael: *Conflict in World Society. A new perspective on international relations*. Brighton, Wheatsheaf Books, 1984.
- BARTLETT, C.J.: *The Global Conflict. The international rivalry of the great powers, 1880-1970*. Londres, Longman, 1984.
- BRAUD, Michael: *Le système national/mondial hiérarchisé*. Paris, La Découverte, 1987.
- BRAILLARD, Philippe: *Philosophie et relations internationales*. Ginebra, LUHRI, 1974.
- BRAILLARD, Philippe: *Théories des relations internationales*. Paris, PUF, 1977.
- BRUCAN, Silviu: *La disolución del Poder. Sociología de las relaciones internacionales y políticas*. Mèxic, Siglo XXI, 1974.
- BULL, Hedley: *The Anarchical Society. A study of Order in World Politics*. Londres, MacMillan, 1985. (1a ed., 1977).
- CARLSNAKS, Walter: *Ideology and Foreign Policy*. Oxford, Basil Blackwell, 1987.

- CARR, Edward H.: *The Twenty Years' Crisis (1919-1939). An introduction to the study of International Relations*. Londres, MacMillan, 1983. (1a ed., 1939).
- CASSESE, Antonio: *Il Diritto Internazionale nell Mondo contemporaneo*. Bolonya, Il Mulino, 1984.
- CASSESE, Antonio: *Le Droit international dans un monde divisé*. Paris, Berger-Levrault, 1986.
- COLARD, Daniel i GUILHAUDIS, Jean-François: *Le Droit de la sécurité internationale*. Paris, Masson, 1987.
- DER DERIAN, James: *On Diplomacy. A Genealogy of Western Estrangement*. Oxford, Basil Blackwell, 1987.
- DOUGHERTY, James E. i PFALTZGRAFF Jr., Robert: *Contending Theories of International Relations. A Comprehensive Survey*. Nova York, Harper & Row, 2a ed., 1981.
- DUROSELLE, Jean-Baptiste: *Tout empire périra. Une vision théorique des relations internationales*. Paris, Sorbonne, 1981.
- GASTEIGER, C.: *Les défis de la paix. Un monde à la recherche de sa sécurité*. Paris, PUF, 1986.
- GIFREU, Josep: *El debate sobre la comunicación*. Barcelona, Ariel, 1986.
- GILL, Louis: *Economie mondiale et imperialism*. Montréal, Boréal Express, 1983.
- GONIDEC, P.F. i CHARVIN, R.: *Relations Internationales*. Paris, Montchrestien, 3a ed., 1981.
- GORI, Umberto et alii: *Relazioni Internazionali. Metodi e technique di analisi*. Milà, Etas Kompass, 2a ed., 1974.
- HERMANN, Charles F.; KEGLEY Jr., Charles W. i ROSENAU, James N.: *New Directions in the Study of Foreign Policy*. Boston, Allen & Unwin, 1987.
- HOPFMANN, Stanley H.: *Teorías contemporáneas sobre las Relaciones Internacionales*. Madrid, Técnos, 1979.
- HUNTZINGER, Jacques: *Introduction aux relations internationales*. Paris, Seuil, 1987.
- KAZANCIGIL, Ali: *L'Etat au pluriel*. Paris, Economica/UNESCO, 1985.
- KEGLEY Jr., Charles i WITTKOPF, Eugene R.: *World politics. Trend and Transformation*. Nova York, St. Martin's Press, 2a ed., 1985.
- KEHOANE, Robert O. i NYE Jr., Joseph S. (eds.): *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 1981.
- KORANY, Bahgat i col.: *Analyse des relations internationales. Approches, concepts et données*. Montréal, Gaëtan Morin/Centre, 1987.
- KRIPPENDORFF, Ekkehart: *El Sistema internacional como Historia. Introducción a las relaciones internacionales*. Mèxic, F.C.E., 1985.
- KRIPPENDORFF, Ekkehart: *Las relaciones internacionales como ciencia*. Mèxic, F.C.E., 1985.
- LAROUÏ, Abdallah: *Islam et Modernité*. Paris, La Découverte, 1987.
- LIGHT, Margot i GROOM, A.J.R. (eds.): *International Relations. A Handbook of Current Theory*. Londres, Frances Pinter, 1985.
- LYNCH, Allen: *The Soviet Study of International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press, 1987.
- MEDINA, Manuel: *Teoría de las Relaciones Internacionales*. Madrid, Seminarios y Ediciones, 1973.
- MEDINA, Manuel: *Teoría y formación de la sociedad Internacional*. Madrid, Técnos, 1983.

- MERLE, Marcel: *Forces et enjeux dans les relations internationales*. Paris, Economica, 1981.
- MERLE, Marcel: *Les acteurs dans les relations internationales*. Paris, Economica, 1986.
- MERLE, Marcel: *La Politique étrangère*. Paris, PUF, 1984.
- MESA, Roberto: *Teoría y práctica de las Relaciones Internacionales*. Madrid, Técnos, 2a ed., 1980.
- MOLNAR, Miklós: *Marx, Engels et la politique internationale*. Paris, Gallimard, 1975.
- MORGENTHAU, Hans J.: *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. Nova York, Knopf, 5a ed., 1978.
- NARDIN, Terry: *La ley y la moral en las relaciones entre los Estados*. Mèxic, Edamex, 1985.
- NORTHEIDGE, F.S.: *The International Political System*. London, Faber & Faber, 1984.
- PLANTEY, A.: *De la politique entre les Etats. Principes de diplomatie*. Paris, A.Pedone, 1987.
- RENOUVIN, Pierre i DUROSELLE, Jean Baptiste: *Introducción a la política internacional*. Madrid, Rialp, 1968.
- REYNOLDS, P.A.: *Introducción al estudio de las Relaciones Internacionales*. Madrid, Técnos, 1977.
- ROSENAU, James N.: *The Scientific Study of Foreign Policy*. Londres, Frances Pinter, 1980.
- ROSENAU, James N.: *The Study of Global Interdependence: Essays on the Transnationalisation of World Affairs*. Londres, Frances Pinter, 1980.
- RUSSETT, Bruce i STARR, Harvey: *World politics. The Menu for Choice*. Nova York, W.H.Freeman, 1985.
- SMITH, Michael; LITTLE, Richard i SHACKLETON, Michael (eds.): *Perspectives on World Politics*. Londres, Croom Helm, 1981.
- SMITH, Steve: *International Relations. British and American Perspectives*. Oxford, Basil Blackwell, 1985.
- SOPPELSA, Jacques: *Des tensions et des armes*. Paris, Sorbonne, 1985.
- VERNANT, Jacques: *Les relations internationales à l'âge nucléaire. Logique, histoire, politique*. Paris, La Découverte, 1987.
- ZORGBIBE, Charles: *Géopolitique contemporaine*. Paris, PUF, 1986.

2. La dislocació del sistema d'equilibri de poders:

- CARR, Edward H.: *La Revolución Bolchevique (1917-1923)*. Madrid, Alianza, 1973. 3 vol.
- DROZ, Jacques: *Les causes de la Première Guerre Mondiale. Essai d'historiographie*. Paris, Seuil, 1978.
- FERRO, Marc: *L'Occident devant la Révolution soviétique. L'Histoire et ses mythes*. Brussel.les, Complexe, 1980.
- FERRO, Marc: *La Gran Guerra. 1914/1918*. Madrid, Alianza, 1970.
- GIRAULT, R.: *Diplomatie européenne et imperialismes (1871-1914)*. Paris, Masson, 1979.
- LENIN, Vladimir Ilich: *Informe sobre la paz en el II Congreso de los Soviets. La política interior y exterior de la República*. Moscou, Lenguas Extranjeras s.d.
- LICHTHEIM, George: *El imperialismo*. Madrid, Alianza, 1972.

MOMMSEN, Wolfgang J.: *La época del imperialismo. Europa 1885-1918. México, Siglo XXI, 4a ed., 1977.*
RENOUVIN, Pierre: *La Primera Guerra Mundial.* Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1972.

3. Versalles, intent de construcció d'un sistema internacional:

AA. DD.: *La Société de Nations: Retrospective.* Berlín/Nova York, Walter de Gruyter, 1983.
BARIETY, Jacques: *Les relations franco-allemandes après la première guerre mondiale.* París, Pedone, 1986.
GERBET, Pierre; GHEBALI, Victor-Yves i MOUTON, Marie Renée: *Les Palais de la Paix. Société des Nations et Organisation des Nations Unies.* París, Sorbonne/Richelieu, 1973.
LAUNAY, Michel: *Versailles, une paix baclée? Le XXème siècle est mal parti.* Brussel·les, Complexe, 1981.
RENOUVIN, Pierre: *Le Traité de Versailles.* París, Flammarion, 1969.
WALTERS, F.P.: *Historia de la Sociedad de Naciones.* Madrid, Técno, 1971.
COLLOQUE DE STRASBOURG (1984): *Les conséquences des Traités de Paix de 1919-1920 en Europa centrale et sud-orientale.* Estrasburg, Université de Strasbourg, 1987.

4. El període d'entreguerres:

ARTAUD, Denise: *La reconstruction de l'Europe. 1919-1929.* París, PUF, 1973.
BAUER, Otto: *Tra due guerre mondiale? La crisi dell'economia mondiale, della democrazia e del socialismo.* Torí, Einaudi, 1979.
BAUMONT, Maurice: *La faillite de la Paix (1918-1939).* París, PUF, 1967; 6a ed., 1970.
CARR, Edward H.: *International Relations between the Two World Wars 1919-1939.* Londres, Macmillan, reimpr., 1986.
GALBRAITH, John Kenneth: *El crac del 29.* Esplugues, Ariel, 1975.
GIRAULT, René i FRANK, Robert: *Turbulente Europe et nouveaux mondes, 1914-1941.* París, Masson, 1988.
KENNAN, George F.: *From Prague after Munich. Diplomatic Papers 1938-1940.* Princeton, Princeton University Press, 1968.
KEYNES, John Maynard: *Las consecuencias económicas de la paz.* Barcelona, Crítica, 1987.
SHIRER, William L.: *Le Troisième Reich des origines à la chute.* París, Stock, 1969.
SONTAG, Raymond J.: *A Broken World.* Nova York, Harper, 1972.
TOYNBEE, Arnold J.: *La Europa de Hitler.* Madrid, Sarpe, 1985.
WISKEMANN, Elizabeth: *La Europa de los dictadores 1919-1945.* México, Siglo XXI, 1979.

5. La Segona Guerra Mundial i les seves conseqüències:

CALVOCORESSI, Peter i WINT, Guy: *Guerra Total.* Madrid, Alianza, 1979.
FONTAINE, André: *Histoire de la guerre froide.* París, Fayard, 1967. 2 vol.

GROSSER, Alfred: *L'Allemagne de notre temps*. Paris, Fayard, 1970.
LATREILLE, André: *La Segunda Guerra Mundial*. Madrid, Guadarrama, 1968. 2 vol.
MICHEL, Henri: *La Segona Guerra Mundial*. Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1972.
RICHARD, Guy: *La Deuxième Guerre Mondiale. La Guerre: 1939-1945*. Paris, Masson, 1987.

6. La construcció del sistema bipolar. Nacions Unides, un nou ordre internacional?

ABELLÁN HONRUBIA, Victoria: *El sistema financiero de las Naciones Unidas*. Madrid, Técnos, 1973.
COT, Jean-Pierre i PELLET, Alain: *La Charte des Nations Unies*. Paris/Brussel·les, Economica/Bruylant, 1985.
FONTAINE, André: *Histoire de la guerre froide*. Paris, Fayard, 1967. 2 vol.
GERBET, Pierre; GHEBALI, Victor-Yves i MOUTON, Marie-Renée: *Les Palais de la Paix. Société des Nations et Organisation des Nations Unies*. Paris, Sorbonne/Richelieu, 1973.
LINIGER-GOUMAZ, Max: *ONU & Dictatures. De la démocratie et des droits de l'homme*. Paris, L'Harmattan, 1985.
LUARD, Evan: *History of the United Nations*. Londres, Macmillan, 1982.
McWHINNEY, Edward: *Les Nations Unies et la formation du Droit*. Paris, Pedone/UNESCO, 1986.
MEDINA, Manuel: *La organización de las Naciones Unidas*. Madrid, Técnos, 2a ed., 1974.
PÉREZ VERA, Elisa: *Naciones Unidas y los principios de la coexistencia pacífica*. Madrid, Técnos, 1973.

7. Descolonització, independència, no-alineament:

Informe de la Comisión Presidencial Bipartita de los Estados Unidos sobre Centroamérica (enero 1984). Barcelona, Planeta, 1984.
VILAR, Pierre i CASTRO, Fidel: *Independencia y revolución en América Latina*. Barcelona, Anagrama, 1976.
AA.DD.: *Faim au Sud, Crise au Nord*. Paris, L'Harmattan, 1985.
AA.DD.: *Un nouvel ordre économique international?* Paris, Economica, 1983.
BAIROCH, Paul: *El Tercer Mundo en la encrucijada*. Madrid, Alianza, 1973.
BALTA, Paul: *L'Islam dans le monde*. Paris, La Découverte, 1986.
BERG, Eugène: *Non Aligement et Nouvel Ordre Mondial*. Paris, PUF, 1980.
BETTATI, Mario: *Le nouvel ordre économique international*. Paris, PUF, 1983.
BRAILLARD, Philippe i DJALILI, Mohammad-Reza: *Tiers Monde et Relations Internationales*. Paris, Masson, 1984.
CARFANTAN, J.-Y. i CONDAMINES, C.: *Qui a peur du tiers monde? Rapports Nord-Sud: les faits*. Paris, Seuil, 2a ed., 1980.
CARMAGNANI, Marcelo: *América Latina de 1880 a nuestros días*. Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1975.

- CASTRO, Fidel: *La crisis económica y social del mundo... (Informe a la VII Cumbre de los Países No Alineados)*. La Habana, Oficina de Publicaciones del Consejo de Estado, 1983.
- CHALLIAND, Gérard: *Stratégies de la guérilla*. Paris, Gallimard, 1984.
- CHANTEBOUT, Bernard: *Le Tiers-Monde*. Paris, Armand Colin, 1986.
- CHEVALIER, Dominique: *Renouvellements du monde arabe. 1952-1982. Pensées politiques et confrontations internationales*. Paris, Armand Colin, 1987.
- COLARD, Daniel: *Vers l'établissement d'un Nouvel Ordre Economique International*. Paris, La Documentation Française, 1977.
- COMARIN, Elio (dir.): *L'Etat du Tiers-Monde*. Paris, La Découverte/CFCF, 1987.
- CONNELL-SMITH, Gordon: *Los Estados Unidos y la América Latina. México, F.C.E.*, 1977.
- KI-ZERBO, Joseph: *Historia del Africa Negra*. Madrid, Alianza, 1980. 2 vol.
- M'BOKOLO, Elikia: *L'Afrique au XXe siècle. Le continent convoité*. Paris, Seuil, 1985.
- MEMMI, Albert: *Retrato del colonizado*. Madrid, Edicusa, 1971.
- MESA, Roberto: *Las revoluciones del Tercer Mundo*. Madrid, Edicusa, 1971.
- MIAJA DE LA MUELA, Adolfo: *La emancipación de los pueblos coloniales y el Derecho Internacional*. Madrid, Ténos, 1968.
- OJEDA, Mario: *Alcances y límites de la política exterior de México*. México, El Colegio de México, 1976.
- OLIVER, Roland i FAGE, J.D.: *Breu Història d'Àfrica*. Barcelona, Edicions 62, 1965.
- PIERRE-CHARLES, Gérard: *El Caribe a la hora de Cuba*. La Habana, Casa de las Américas, 1981.
- RANGEL, Carlos: *El tercermundismo*. Caracas, Monte Avila, 2a ed., 1982.
- RUIZ GARCÍA, Enrique: *Subdesarrollo y liberación*. Madrid, Alianza, 1973.
- VARAS, Augusto (comp.): *Paz, Desarme y Desarrollo en América Latina*. Buenos Aires, Grupo Editor Latinoamericano, 1987.
- ZIEGLER, Jean: *Main basse sur l'Afrique. La recolonisation*. Paris, Seuil, 1980.

8. Guerra freda i coexistència pacífica:

- AA.DD.: *Las relaciones internacionales en la era de la guerra fría*. Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1962.
- ARON, Raymond: *La República Imperial. Los Estados Unidos en el Mundo 1945-1972*. Madrid, Alianza, 1976.
- BERNHEIM, Nicole: *Les années Reagan*. Paris, Stock, 1984.
- BERTRAM, Cristoph: *La menace soviétique*. Paris, Berger-Levrault, 1982.
- BOËNE, Bernard i MARTIN, Michel-Louis: *L'Amérique entre Atlantique et Pacifique*. Paris, Fondation D'Etudes de la Défense Nationale, 1987.
- BRANDT, Willy: *Memorias políticas 1960-1975*. Barcelona, Dopesa, 1976.
- BRETTON, Philippe i CHAUDET, Jean-Pierre: *La coexistence pacifique*. Paris, Armand Colin, 1971.

- BRZEZINSKI, Zbigniew: *La era tecnotrónica*. Buenos Aires, Paidós, 1979.
- CARRÈRE D'ENCAUSSE, Hélène: *Le Grand Frère. L'Union Soviétique et l'Europe soviétisée*. Paris, Flammarion, 1983.
- CATALANO, Franco: *Europa e Stati Uniti negli anni della guerra fredda. Economia e politica, 1944-1956*. Milà, Istituto Librario Internazionale, 1972.
- CHOMSKY, Noam: *La Segunda Guerra Fria. Crítica de la política exterior norteamericana, sus mitos y su propaganda*. Barcelona, Crítica, 1984.
- DELMAS, Claude: *Corée 1950. Paroxysme de la guerre froide*. Brussel.les, Complexe, 1982.
- DELMAS, Claude: *L'OTAN*. Paris, PUF, 1975.
- DELMAS, Claude: *La politique militaire soviétique*. Paris, PUF, 1983.
- DOUGHERTY, James E. i PFALTGRAFF Jr., Robert L.: *American foreign Policy. FDR to Reagan*. Nova York, Harper & Row, 1986.
- DUPUY, René-Jean i BETTATI, Mario: *Le Pacte de Varsovie*. Paris, Armand Colin, 1969.
- FEJTŐ, François: *Historia de las democracias populares*. Barcelona, Martínez Roca, 1971.
- FONTAINE, André: *Un seul lit pour deux rêves. Histoire de la "détente" 1962-1981*. Paris, Fayard, 1982.
- FONTAINE, André: *Le dernier quart du siècle..* Paris, Fayard, 1976.
- FRIEDLANDER, Robert A.: *Struggle for Supremacy: Presidential War Powers and Foreign Policy*. Godstone (Surrey, Anglaterra), Transnational Publishers, 1986.
- GADDIS, John Lewis: *Strategies of Containment. A Critical Appraisal of Post-War American National Security Policy*. Oxford, Oxford University Press, 1982.
- GADDIS, John Lewis: *The United States and the origins of the Cold War, 1941-1947*. Nova York, Columbia University Press, 1972.
- GALTUNG, Johan: *¡Hay alternativas! Cuatro caminos hacia la paz y la seguridad*. Madrid, Técnos, 1984.
- GERVASI, Tom: *The myth of Soviet military supremacy*. Nova York, Harper & Row, 1986.
- GRECHKO, A.A.: *Las Fuerzas Armadas del Estado Soviético*. Moscou, Progreso, 1977.
- GROSSER, Alfred: *Les Occidentaux*. Paris, Fayard, 1978.
- HALLE, Louis J.: *The Cold War as History*. Nova York, Harper & Row, 1975.
- HAMMOND, Paul Y.: *Cold War and Détente. The American Foreign Policy Process since 1945*. Nova York, Hartcourt Brace Jovanovich, 2a ed., 1975.
- HOFFMANN, Stanley: *La nouvelle guerre froide*. Paris, Berger-Levrault, 1983.
- HOROWITZ, D.: *Estados Unidos frente a la revolución mundial (de Yalta al Vietnam)*. Barcelona, Cultura Popular, 1968.
- KISSINGER, Henry A.: *Política exterior norteamericana*. Barcelona, Plaza & Janés, 1976.
- LAFEBER, Walter: *America, Russia and the Cold War, 1945-1971*. Nova York, John Wiley, 2a ed., 1972.
- LAQUEUR, Walter: *Europa después de Hitler*. Madrid, Sarpe, 1985.

- LÉVESQUE, Jacques: *L'URSS et sa politique internationale de Lénine à Gorbatchev*. París, Armand Colin, 1987.
- MILZA, Pierre: *Le nouveau désordre mondial*. París, Flammarion, 1983.
- OTAN: *Documentation*. Brussel.les, Service de l'Information, 1986.
- OTAN: *La Alianza Atlántica. Estructura, hechos y cifras*. Brussel.les, Servicio de Información, 1984.
- OTAN: *Manuel de l'OTAN*. Brussel.les, Service de l'Information, 1978.
- SAPIR, Jacques: *Le système militaire soviétique*. París, La Découverte, 1987.
- SERFATY, S.: *La politique étrangère des Etats-unis de Truman a Reagan. Les années difficiles*. París, PUF, 1986.

9. La política internacional sota el signe de l'arma nuclear.

- AGUIRRE, Mariano: *De Hiroshima a los euromisiles*. Madrid, Técnos, 1984.
- AGUIRRE, Mariano i TAIBO, Carlos (eds.): *El Acuerdo de los Euromisiles. De Reikiavik a Washigton*. Madrid, Instituto de Estudios Políticos para América Latina/Centro de Investigación para la paz, 1988.
- ARKIN, William M. i FIELDHOUSE, Richard W.: *El campo de batalla nuclear. La infraestructura global de la carrera armamentista*. Barcelona, Ariel, 1987.
- BARDAJÍ, Rafael L.: *La "Guerra de las Galaxias". Problemas y perspectivas de la nueva doctrina militar de la administración Reagan*. Madrid, Asociación para la Investigación y Aplicaciones Psicológicas y Politológicas (INAPPS), 1986.
- BEAUFRE, General: *Introducción a la estrategia*. Madrid, Ejército, 1980.
- CHANT, Christopher i HOGG, Ian: "La Bombe. Armes et scénarios nucléaires." París, *Autrement*, núm 55, 1983.
- DELMAS, Claude: *Histoire politique de la Bombe Atomique*. París, Albin Michel, 1967.
- DELMAS, Claude: *La estrategia nuclear*. Barcelona, Redondo, 1969.
- DELMAS, Claude: *Le Seconde Age Nucléaire*. París, PUF, 1974.
- EMA: *La carrera de armamentos*. Barcelona, Noguer, 1977.
- FALLOWS, James: *National Defense*. Nova York, Vintage Books, 1981.
- GALLOIS, Pierre: *La Guerre de Cent Secondes. Les Etats-Unis, l'Europe et la guerre des étoiles*. París, Fayard, 1985.
- GLUCKSMAN, André: *El discurso de la guerra*. Barcelona, Anagrama, 1969.
- GOLDBLAT, Jozef i VIÑAS, Angel: *La no proliferación de armas nucleares*. Madrid, Fundación de Estudios sobre la Paz y las Relaciones Internacionales, 1985.
- HAMON, Léo: *Estrategia contra la guerra*. Madrid, Guadarrama, 1969.
- KAHN, Herman: *On escalation. Metaphors and scenarios (1975)*. Traducció francesa: París, Calmann-Lévy, 1966.
- KALDOR, Mary: *El arsenal barroco*. Madrid, Fundación "Pablo Iglesias"/Siglo XXI, 1986.
- KENNAN, Georges: *Le mirage nucléaire. Les relations americano-soviétiques à l'age de l'atome*. París, La Découverte, 1983.

KISSINGER, Henry A.: *¿Crisis de la seguridad europea? Los problemas de la Alianza Atlántica*. Barcelona, Dopesa, 1973.

KISSINGER, Henry A.: *The Troubled Partnership*. Council of foreign Relations, 1965. Traducció francesa: *Les malentendus transatlantiques*. París, Denoël, 1965.

LELLOUCHE, Pierre: *La Sécurité de l'Europe dans les années 80*. París, Institut Français de Relations Internationales, 1980.

LEMOINE, Françoise: *Le COMECON*. París, PUF, 1982.

MANIN, Aleth: *La Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe*. París, La Documentation Française, 1976.

MEDINA, Manuel: *La Comunidad Europea y sus principios constitucionales*. Madrid, Técnos, 1974.

MOREAU-DEFARGES, Philippe: *L'Europe et son identité dans le monde*. París, Sciences et Techniques Humaines, 1983.

MORIN, Edgar: *Pensar Europa*. Barcelona, Gedisa, 1988.

PIGASSE, Jean-Paul: *Le bouclier de l'Europe. Vers une autonomie militaire de la Communauté Européenne*. París, Seghers, 1982.

PIQUET MARCHAL, Marie-Odile: *Histoire économique de l'Europe des Dix. De la Seconde Guerre mondiale à aujourd'hui*. París, Librairies Techniques, 1985.

PORTELLI, Hugues et alii: *Socialdemocracia y defensa europea*. Barcelona, Ariel, 1985.

RUPÉREZ, Javier: *Europa, entre el miedo y la esperanza*. Madrid, Edicusa, 1976.

SCHOUTHEETE, Philippe de : *La Coopération politique européenne*. París/Brussel.les, Nathan/Labor, 2a ed., 1986.

SPINELLI, Altiero: *Il progetto europeo*. Bolonya, Il Mulino, 1985.

WAJSMAN, Patrick: *L'illusion de la Détente*. París, PUF, 1977.

ZORGBIBE, Charles: *La construction politique de l'Europe*. París, PUF, 1978.

11. L'Estat espanyol i la política internacional:

AA.DD.: "El Servicio Exterior del Estado." Madrid, *Documentación Administrativa* núm. 205, 1985.

AA.DD.: *Realidades y posibilidades de las relaciones entre España y América en los Ochenta*. Madrid, Cultura Hispánica, 1986.

AREILZA, José M. de: *Diario de un ministro de la Monarquía*. Barcelona, Planeta, 1977.

AREILZA, José M. de: *Memorias exteriores, 1947-1964*. Barcelona, Planeta, 1984.

ARENAL, Celestino del: *La Teoría de las Relaciones Internacionales en España*. Madrid, International Law Association (Secc. Esp.), 1979.

ARENAL, Celestino del i ALDECOA, Francisco: *España y la OTAN. Textos y documentos*. Madrid, Técnos, 1986.

ARMERO, José Mario: *La política exterior de Franco*. Barcelona, Planeta, 1978.

ARMERO, José Mario: *Autonomías y Política exterior*. Madrid, Instituto de Cuestiones Internacionales, 1983.

BARBÉ, Esther: *España y la OTAN. La problemática europea en materia de seguridad*. Barcelona, Laia, 1981.

CHAMORRO, Eduardo i FONTES, Ignacio: *Las bases norteamericanas en España*. Barcelona, Euros, 1976.

- COMAS, José María i MANDEVILLE, Lucien: *Les militaires et le pouvoir dans l'Espagne contemporaine. De Franco à Felipe Gonzalez*. Tolosa, Presses de l'Institut d'Etudes Politiques, 1986.
- JORDAN, David C.: *Spain, The Monarchy and the Atlantic Community*. Cambridge (Mass.), Institute for Foreign Policy Analysis, 1979.
- LLEONART, A.J.: *España y ONU*. Madrid, CSIC, I, 1978; II, 1983.
- LOBO, Angel: *OTAN y España. El precio de una alianza*. Madrid, Sábado Gráfico, 2a ed., 1981.
- MORÁN, Fernando: *Una política exterior para España*. Barcelona, Planeta, 1980.
- ORTEGA, Andrés: *El purgatorio de la OTAN. Elementos para un debate*. Madrid, El País, 1986.
- PEREIRA, Juan Carlos: *Introducción al estudio de la política exterior de España (siglos XIX y XX)*. Madrid, Akal, 1983.
- PINO, Domingo del: *La última guerra con Marruecos: Ceuta y Melilla*. Barcelona, Argos-Vergara, 1983.
- REMIRO BROTONS, Antonio: *La acción exterior del Estado*. Madrid, Técno, 1984.
- RUHL, Klaus-Jörg: *Franco, Falange y III Reich, España durante la II Guerra Mundial*. Madrid, Akal, 1986.
- SANTOS, Alberto: *La Península Luso-Ibérica: enjeu stratégique*. París, Stratégique, 1980.
- SAZ CAMPOS, Ismael: *Mussolini contra la II República. Hostilidad, conspiraciones, intervención (1931-1936)*. València, Institució Alfons el Magnànim, 1986.
- VIÑAS, Angel: *La Alemania nazi y el 18 de Julio. Antecedentes de la intervención alemana en la guerra civil española*. Madrid, Alianza, 2a ed., 1977.
- VIÑAS, Angel: *Los pactos secretos de Franco con Estados Unidos, Bases, ayuda económica, recortes de soberanía*. Barcelona, Grijalbo, 1981.
- ZALDÍVAR, Carlos A.; HERRERO Rodríguez de; MIÑÓN, Miguel i AGUIRRE, Mariano: *Política española de Paz y Seguridad*. Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1987.

AVALUACIÓ:

Existeix una separació radical entre docència i avaluació. Al llarg del curs treballs pràctics i proves serveixen perquè l'alumne s'interrogui sobre els principals problemes de l'assignatura i en cerqui les respostes raonades adequades, amb total llibertat. El professor en fa un seguiment global, amb la correcció, si s'escau, de les derives errònies. Cap d'aquests treballs i proves no són puntuades, però els alumnes, individualment o col·lectiva, poden dialogar amb el professor sobre la seva evolució acadèmica. Un treball de recerca, sobre temes escollits pel professor per a cada alumne és el pas necessari per a presentar-se a l'única prova qualificatòria, de caràcter oral, en la qual la maduresa intel·lectual de l'estudiant sobre la matèria és avaluada pel professor mitjançant un diàleg entorn als treballs i proves realitzats al llarg del curs i sobre el contingut total del programa de l'assignatura que l'alumne pot preparar amb una àmplia bibliografia, els criteris bàsics de la qual són la pluralitat metodològica i l'accessibilitat.